

bildkonst och text i de Bohun-manuskripten bidrar med viktig information om adelskvinnans förväntade roll som dotter, fru, barnaföderska och änka, och ger oss en ny bild av 1300-talets adelskvinnoideal. Boken har tillgängliggjort de Bohun-manuskripten för nya läsekretsar och skapat en bredare forskningsfront, och är väl värd sin plats i bokhyllan

Linnéuniversitetet

MARGARET WALLACE NILSSON

Dick Harrison, *Stockholms blodbad* (Lund: Historiska media 2019). 168 s.

David Lindén, *Stockholms blodbad* (Stockholm: Bokförlaget Langenskiöld 2020). 283 s.

I november 2020 uppmärksammades en av den svenska historiens mest välkända händelser, Stockholms blodbad. Den 8–9 november 1520 avrättades mer än 100 representanter för oppositionen mot Kristian II offentligt på Stortorget i Stockholm. Kungens försök att bli av med en stor del av sin opposition blev ett slags crescendo i ett långt inbördeskrig i Sverige samt en lika utdragen konflikt mellan den svenska adeln och de danska unionskungarna.

Stockholms blodbad är en central händelse inom ramen för det svenska rikets långsamma konsolidering. Det finns fortfarande flera öppna frågor kring händelsen, trots ett antal svenska och danska historikers ansträngningar under sent 1800-tal och första hälften av 1900-talet. De debatterade å ena sidan den besvärliga bristen på tillförlitligt källmaterial. Å andra sidan diskuterades frågan om vem som bar huvudansvaret för blodbadet. Sedan några årtionden är intresset bland akademiska historiker däremot tämligen ljummet. Det betyder att den som vill veta mer om blodbadet är hänvisade till ett antal populärvetenskapliga böcker.

Sedan 2005 har inte mindre än fyra populärhistoriska böcker landat på bokhandelsdiskarna, böcker som för övrigt alla har samma titel, *Stockholms blodbad*. Alla fyra fokuserar på en enskild och central händelse med alla dess blodiga detaljer. År 2005 och 2006 utkom Ulf Sandberg och Lars Ericson Wolke med var sin bok. I samband med 500-årsjubileet kom två böcker, år 2019 av Dick Harrison, och år 2020 av David Lindén. Samtliga populariserar den existerande forskningen för en allmänbildad publik. Denna recension behandlar de två senast utgivna böckerna med utgångspunkt från vad genren populärhistoria kan bidra med. Vilka krav ska läsaren ha på denna genre? Därtill – vad kan och bör historikern ha för krav?

Vad är då att betrakta som en populärvetenskaplig bok? Den kan sägas innehålla en mer tydligt berättande stil än den akademiska. Den ska vara

rolig att läsa, fascinerande och tilltalande. För att vara mer än en skönlitterär historia måste den dessutom förhålla sig till rimliga vetenskapliga krav. Läsaren ska förvänta sig en korrekt beskrivning utan faktafel. Viktigt är i synnerhet kravet på en vetenskaplig argumentation. De personer och strukturer som kan förklara händelserna bör presenteras på ett sätt som hjälper läsaren att förstå vad och varför saker har hänt samt vilka oklarheter som återstår. Händelserna bör förklaras utifrån de möjligheter och begränsningar som människorna hade på den tiden som behandlas. För blodbadets del är av intresse, på vilket sätt det besvärliga källmaterialet och dess tillförlitlighet tas upp, för att läsaren ska kunna bedöma hur rimlig författarens tolkning är. Dessa vetenskapliga krav balanseras mot litterära krav på en läsvärd framställning. Det ska helt enkelt också vara bra litteratur, vilket i sin tur ställer höga krav på författaren.

Utifrån dessa krav övertygar Harrisons och Lindéns böcker inte. Författarna ger intrycket av att vara ointresserade både av källkritiska frågor i allmänhet och av en diskussion av de egna tolkningarna som gjorts med ett bräckligt källmaterial som grund i synnerhet. I stället vävs olika slags källor in i en berättelse som drivs av välkända föreställningar om medeltidens smuts och våld. Läsaren förväntas tro att hämndlystna, onda, giriga, falska och cyniska, men ibland även en ädel människa, kan förklara blodbadet i sig.

Harrison och Lindén följer ungefär samma upplägg, med kapitel om unionskungarikens långa förhistoria och själva händelseförloppet. Utöver det finns det i båda böckerna berättelser, vars koppling till blodbadet är minst sagt otydlig. Harrison inleder boken genom att låta blodet flöda nedför Stortorget. Längre fram i boken tas våldet återigen upp genom långa utläggningar om de samtida avrättningsmetoderna i Sverige och hela Europa, vars grymhet utförligt presenteras. Mot detta kan invändas att även om blodbadet kan förstås som ett justitiemord, så var själva avrättningsmetoderna inte synnerligen brutala. Tvärtom, svärd och galgen var de gängse avrättningsmetoder som användes på brottslingar av adligt och borgerligt stånd och uppfattades som mindre brutala än de övriga metoder Harrison refererar till. Lindén berättar i sin tur om brännvinskulturen, smutsen, syfilis och att Stockholms borgare "var de främsta i landet på ölbryggning" (s. 36). Dessa och liknande berättelser bidrar inte till den historiska förståelsen av Stockholms blodbad. Det gäller också för ett stort antal anakronistiska analogier i böckerna, där medeltida kungar jämförs med nutida företagsledare (Lindén s. 133) eller mor Sigbrit, Kristian II:s ekonomiska rådgivare, som liknas vid en diktator (Harrison s. 101).

Både Harrison och Lindén är dessutom eniga om att Kristian II ska förstås som en renässansfurste, eftersom han betedde sig som om han hade läst Machiavellis bok om prinserna. Det är dock osannolikt att Kristian II kände

till boken, då den trycktes först år 1532, alltså tolv år efter blodbadet. För att stärka tesen om Kristian som renässansfurste skriver Lindén att kungen antagligen införde den första hovnarren till Sverige, på vilket sätt renässansen gjorde sitt intåg till Sverige (s. 194). Harrison förklarar samma sak med att kungen, precis som andra renässansfurstar, ”mest ömmade för alliansen mellan staten och kapitalet” (Harrison s. 157).

Den här listan av konstigheter, anakronistiska beskrivningar och ovidkommande inpass skulle kunna göras betydligt längre. Men även om Lindéns och Harrisons beskrivningar av händelseförloppet i allt väsentligt inte avviker från de viktigaste händelserna, kommer en läsare utan förkunskaper knappast kunna förstå varför Stockholms blodbad alls ägde rum. Läsaren får i deras böcker en lättläst, oproblematiserande berättelse i form av en historisk roman som psykologiserar och dramatiserar en händelse på ett sätt som inte motsvarar vetenskapliga krav. Den som är intresserad av blodbadet kan i stället med stor fördel läsa Ericson Wolkes ingående beskrivning. Även Sundberg bjuder på en intressant, kortfattad men helt övertygande introduktion i händelserna. Dessutom fokuserar Harrisons och Lindéns böcker för mycket på en enskild händelse, vars betydelse hade vunnit på att sättas i ett längre perspektiv, inte minst genom att ta in tiden efter år 1520. Bara i Ericson Wolkes bok förklaras på vilket sätt blodbadet medvetet användes av Gustav Vasa för att stärka sin makt och för att skapa bilden av blodbadet som en nationell konflikt som i mångt och mycket är en efterhandskonstruktion. Kristian II var drivande, men utan stöd från både svenska adelsfamiljer och delar av Stockholms borgerskap hade han inte kunnat agera. Stockholms blodbad var del av ett långt inbördeskrig som dessutom fortsatte under både Gustav Vasas och hans söners regeringstid. Det tog ytterligare två generationer och ett par blodbad som Gustav Vasa och Karl IX var ansvariga för, innan maktrelationerna i Sverige stabiliserades genom adelns maktövertagande under Gustav II Adolf. I övrigt kopierade Gustav Vasa i stor utsträckning Kristian II:s politik genom att bygga en flotta som Sverige fram till dess inte hade haft, genom att driva en aktiv och mot Hansan riktad handelspolitik, genom att ta till våld mot oppositionen och genom att dra in kyrkans resurser för att fylla en tom kassakista.

Harrison kommer avslutningsvis in på en annan kontextualisering, Kristian II:s handelspolitik som byggde på Stockholms position i Östersjöområdet. Denna intressanta, fast korta diskussion förmår dock inte att nyansera den blodiga beskrivning som boken bjuder på i övrigt. Både Harrison och Lindén bekräftar den nationalromantiska berättelsen om en välkänd händelse som i sin tur bekräftar läsarens förutfattade bild av en mörk, smutsig och våldsam medeltidshistoria. I denna berättelse är nationalstaten en given referensram, långt innan en sådan uppkom.

Det finns väldigt många kloka och läsvärda populärvetenskapliga böcker som motsvarar de krav som vi, både som akademiska historiker och allmänt bildade läsare, rimligtvis borde ha på historisk litteratur. Bokförlagen som ger ut historisk litteratur borde ställa högre krav på sin utgivning och vi historiker borde ställa högre krav på förlagen. Populärvetenskap behövs och fyller en viktig funktion för att sprida forskningens landvinningar. Men det får inte ske till priset av vetenskapligheten, där berättelser säljs som följer romanens dramatik utan att kunna förklara historiska skeenden på ett övertygande sätt. Källkritik är inte bara en central del av historia som akademisk disciplin, det är grunden i ett demokratiskt samtal om en historia och en framtid som vi inte känner till än.

Stockholms universitet

HEIKO DROSTE

Luca Bianchedi, *Lægekunst i renæssancen: Fortalt og forklaret* (Odense: Syddansk Universitetsforlag 2019). 330 s.

Lægekunst i renæssancen: Fortalt og forklaret er skrevet af lægen Luca Bianchedi, der har speciale i akupunktur og planteterapi. Bogen har ikke videnskabelige ambitioner men vil nuancere renæssancens medicinhistorie for den interesserede læser i bred almindelighed. Bianchedi vil med sin fremstilling sætte fokus på, at renæssancens medicinske udvikling ikke skal forstås som en videnskabelig revolution set i lyset af middelalderens og antikkens lægevidenskab, men derimod skal forstås som en sammenhængende og kontinuerlig udvikling, der bør forankres i en kulturel analyse, og medicinens udvikling bør perspektiveres til religion, kunst, politik og ikke blot forstås som en samling af akkumuleret viden. Tillige vil han vurdere datidens viden og praksis i lyset af nutidens lægevidenskab.

Undertitlen "fortalt og forklaret" refererer til bogens struktur. Der behandles seks forskellige områder af renæssancens medicin, der hver indledes med en lille fortælling, en dokudramatisk fiktion, der danner grundlag for en efterfølgende kommentar og et uddybende afsnit med fokus på: Obstetrik og gynækologi; Vesalius og anatomi; Alkymi; Syfilis; Heksefølgelse og Ambroise Paré og kirurgien. Bogen gennemgår disse temaer bredt, og fortæller om alt fra for eksempel kvindernes udgrænsning fra jordemoderfaget, over udviklingen af nye obstetriske instrumenter til gynækologiske undersøgelser, om kirurgiske indgreb, der skulle genoprette jomfruhinden eller forskellige urters medicinske virkning. Eksempler hentes fra hele Europa, og i de små dokudramatiske scenarier møder læseren Mary Stuart i barselssengen;